

LAG OCH RÄTT

KONKRETISERING AV KUNSKAPSKRITERIER:

- Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen. Varför behöver vi lagar? Grundlagar-lagar-regler-oskrivna regler. Varför måste alla förstå vilka lagar som gäller?
- Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter. Normer, regler, lagar. Till exempel ska det vara lagligt att tigga? ska man få döda i självförsvar?
- Rättssystemet i Sverige och principer för rättssäkerhet. Rättsväsendet, rättegång, påföljder
- Kriminalitet, våld och organiserad brottslighet. Brott, Kriminalvårdens uppgifter och brottsoffers situation. Påföljder, rättssäkerhet

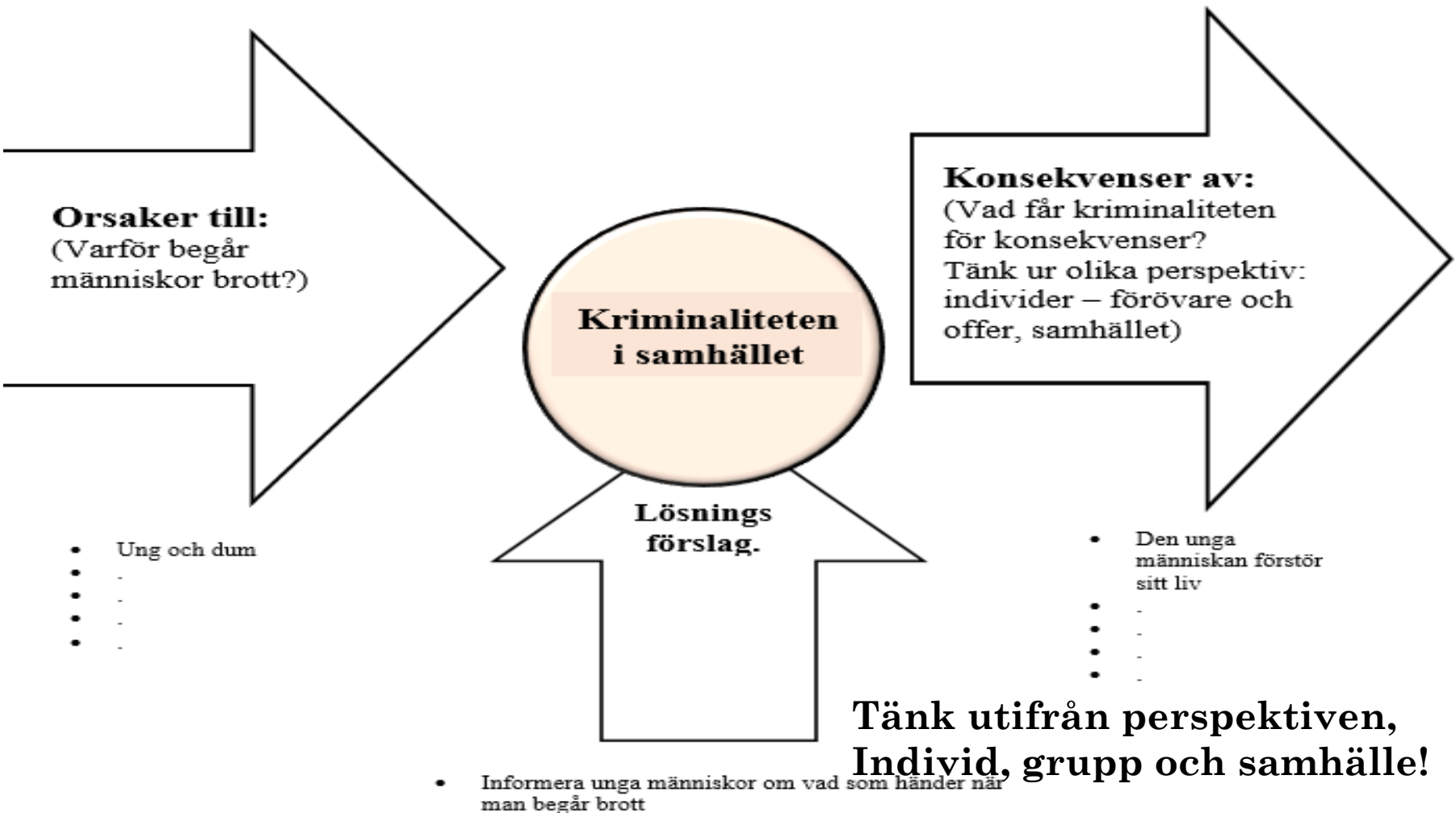
SYFTE

- Eleverna ska utveckla sin förmåga att:
reflektera över hur individer och samhällen
formas, förändras och samverkar,
- Analysera samhällsstrukturer med hjälp av
samhällsvetenskapliga begrepp och modeller,
- Uttrycka och värdera olika ståndpunkter i till
exempel aktuella samhällsfrågor och
argumentera utifrån fakta, värderingar och olika
perspektiv.
- reflektera över mänskliga rättigheter samt
demokratiska värden, principer, arbetssätt och
beslutsprocesser.

Att analysera ett samhällsproblem.

En av förmågorna som vi bedömer i so är förmågan att kunna analysera. I denna uppgift ska du få använda dig av en analysmodell som innehåller delarna: orsaker, konsekvenser – lösningar. Fyll på i punktform under orsaker, konsekvenser och lösningar.

INTRODUKTION: KRIMINALITET I SAMHÄLLET. DISKUTERA FÖLJANDE FRÅGOR

1. Vilka anledningar/orsaker kan det finnas bakom att någon blir en brottsling? Ge konkreta exempel. (sociala, ekonomiska faktorer)

2. Utifrån de orsaker som ni kommit fram till, vad kan då samhället göra för att förhindra att människor blir brottslingar? Lösningar?

KONSEKVENSER AV ETT BROTT

Diskutera tillsammans i kvadraten och kom på så många konsekvenser till ett brott som ni kan komma på.

Skriv ner konsekvenserna som stolpar under pilen för konsekvenser.

Allt detta kostar samhället mycket
pengar
90 miljarder kronor per år.
(källa: svenskt näringsliv)

Det är ungefär samma summa
som det kostar att ha alla svenska
barn i förskola varje år!

Allt psykiskt och fysiskt lidande som
kriminaliteten orsakar är också ett
oerhört stort problem för samhället!

Oro bland allmänheten

Fängelse

höriga

Medierna
skriver först om
brottet, sedan
om domen

gång

psykiolog

Utanförskap och att unga människor misslyckas med skola och inte ser en framtid är den kanske enskilt viktigaste orsaken till att grov kriminalitet i samhället ökat de senaste 10 åren!

Källa: bra.se)

- Icke-... är mindre tillsammans på dagarna i jämförelse med förr.
- Avsaknad av förebilder (menliga förebilder, vad som är rätt och fel)
- Dro...
- A...
- Bland gängkriminella är bristen på kunskaper om det svenska språket. (läsa, skriva) en gemensam nämnare.
- sp...
- Misstro
- Saknar tro på sig själv och sin framtid
- Blir sedd och uppmärksammas.

DEL 1: OSKRIVNA REGLER, REGLER OCH LAGAR!

OSKRIVNA

- Skriv ner så många exempel på oskrivna regler som ni kan komma på i er skrivbok!
- Exempel på oskrivna regler är att inte prata med personer som inte är på plats.
- Normkonflikter kan uppstå när normer inte stämmer överrens.

Normer är det som är " normalt " enligt majoriteten i tex ett land. Kan tex handla om kärlek, sexualitet, manligt och kvinnligt.

SKRIVNA REGLER

- De skrivna reglerna är sådant som gäller vid speciella tillfällen.
- Exempelvis i finns regler som gäller när man är i skolan – ha med sig material, komma i tid osv.
- Inom fotbollen finns också regler som domaren och lagen måste förhålla sig till.
- Varför finns det skrivna regler?
- Vad har skolan för regler?

REGLER PÅ VINSTA GRUNDSKOLA

- Vi kommer i tid till alla lektioner.
- Vi har med oss allt material till lektionerna, som lärobok, papper, penna.
- Visa varandra hänsyn och skapar tillsammans studiero på lektionerna
- Fusk förekommer inte
- Godis och läsk är förbjudet på skolan
- Vi trivs då skräpet hamnar i papperskorgen.
- Vi respekterar varandra och har ett bra språk till varandra.

LAGAR

- Är regler som **gäller för hela samhället (landet)**.
- beslutas av **Sveriges Riksdag**.
- **Polisen** ser till att lagar följs.
- **Domstolarna** ser till att man blir dömd.
- Man skiljer mellan civilrätten och straffrätten
 - **Civilrätt** är lagar som gäller privata frågor. Ex. köplagar, giftermålsbalken.
 - **Straffrätt** är bestämmelser om
 - Straff, vilken påföljd ett brott får

Om någon misshandlar någon är det straffrätt. Om två personer vill skiljas men inte är överens är det civilrätt

VARFÖR FINNS LAGAR?

- Gör det enklare för oss att leva tillsammans. Tänk om det inte fanns lagar för exempelvis bilkörning!
- Gör livet tryggare. De skyddar oss mot att bli utsatta mot brott. Här hjälper Polisen till.
- Skyddar vår natur och miljö.
- Lagar ger ett mer rättvist samhälle.

LAGBOKENS INDELNING

- GRUNDLAGARNA
- OLAUS PETRIS DOMARREGLER (1500-TAL)
SAKNAR BETYDELSE IDAG.
- BALKAR (tex äktenskapsbalken)
 - Kapitel (sidhänvisning med siffror)
 - Paragrafer

I II III IV V

VI VII VIII

IX X XI XII

BALK, KAPITEL OCH PARAGRAF

1 kap. Äktenskap

1 § I denna balk finns bestämmelser om samlevnad i äktenskap.

De två som ingår äktenskap med varandra blir makar.

Lag ([2009:253](#)).

1 kap. Äktenskap

1 § I denna balk finns bestämmelser om samlevnad i äktenskap.

De två som ingår äktenskap med varandra blir makar.

Lag ([2009:253](#)).

2 § Makar skall visa varandra trohet och hänsyn. De skall gemensamt vårda hem och barn och i samråd verka för familjens bästa.

3 § Varje make råder över sin egendom och svarar för sina skulder.

4 § Makar skall fördela utgifter och sysslor mellan sig. De skall lämna varandra de upplysningar som behövs för att familjens ekonomiska förhållanden skall kunna bedömas.

5 § Äktenskap upplöses genom den ena makens död eller genom äktenskapsskillnad.

DEL 2: GRUNDLAGARNA

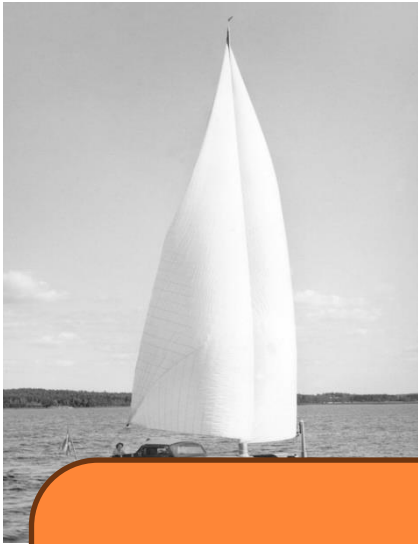
VAD SÄGER BILDEN OM MAKT?

Människor i Belarus protesterar mot valfusk
och för ett fritt och öppet land!

HUR KAN VI FÖRSÄKRA OSS OM ATT VÅRAT LAND STYR MOT DEMOKRATI?

Demokrati

Diktatur

GRUNDLAGAR ÄR
KOMPASSEN/GARANTIN SOM STYR
BÅTEN MOT DEMOKRATI!

HUR KAN VI FÖRSÄKRA OSS OM ATT VÅRAT LAND STYR MOT DEMOKRATI?

Låtsas att båten sjunker och klassen blir strandsatt på en öde ö. Vilka regler behöver klassen för att alla ska fungera tillsammans och må bra?

Tex:

1. Hur ska makten fördelas? Vem eller vilka ska bestämma?

2. Behövs regler för att upprätthålla demokratin? Och i så fall vilka regler behövs för att det ska fungera på ön? Diskutera fram en regel som behövs som garanterar att det förblir demokrati på ön!

Diktatur

FYRA GRUNDLAGAR STÅR ÖVER ANDRA LAGAR!

Successionsordningen –

reglerna för vem som kan ärva tronen kung, drottning osv.

Tryckfrihetsförordningen -

Den säger att du fritt kan ge ut böcker, tidningar och tidskrifter. Samt offentlighetsprincipen- att medborgare har rätt att läsa offentliga handlingar om t.ex. myndigheters och kommuners arbete.

Censur: När styret i ett land förbjuder tex en text från att publiceras

Yttrandefrihetsgrundlagen –

Den säger att du har rätt att tycka och säga nästan vad du vill i radio, i tv och på webben. (dock inte förtal, hets mot folkgrupp, kränkningar)

Regeringsformen

- innehåller regler om bland annat riksdagens och regeringens arbetsformer för hur landet ska styras.

”all offentlig makt utgår från folket och riksdagen är folkets främsta företrädare”

FYRA GRUNDLAGAR STÅR ÖVER ANDRA LAGAR!

Grundlagar kan endast ändras genom två likadana beslut i riksdagen och att det hålls ett riksdagsval mellan besluten.

Eller om riksdagen utlyser en folkomröstning om en grundlag.

Varför ska det vara svårt att ändra våra grundlagar?

Exempel: Hitler ändrade Tysklands grundlagar och då förbjöds yttrande och tryckfrihet!

NU SKA VI SE EN FILM OM GRUNDLAGAR

- GÅ IN PÅ WWW.SOCRATIVE.COM
- ROOM SEIDLER.

Du kommer att besvara ett antal frågor till filmen samtidigt som vi tittar.

○ Del 3: Rättssäkerhet:

VAD MENAS MED RÄTTSSÄKERHET?

Rättssäkerhet:

Betyder att landet har lagar som skyddar människor mot godtycklig behandling av samhället. (Sol, Nova sid 142)

Godtyckliga lagar eller behandling av medborgare

Till exempel att lagar ändras från dag till dag eller att en person har makt att döma någon utan rättegång.

I en rättssäker stat är alla lika inför lagen.

Alla oavsett yrke, förmögenhet är lika värda, har rösträtt, har samma rättigheter och skyldigheter.

I en rättsstat är det viktigt **att alla medborgare vet vilka rättigheter och skyldigheter** som medborgare har.

KÄNNETECKEN FÖR EN POLISSTAT

- En person eller en liten grupp har oftast makten i landet.
- Polis (kan vara hemlig) upprätthåller ordning genom övervakning. (till exempel kamera, telefoner)
- Rättegångar är inte offentliga, hålls i hemlighet.

Tex: Någon blir dömd utan att allmänheten får veta vilka bevis som finns bakom brottet eller får bevittna rättegången.

- Människor blir ofta dömda till hårda straff på godtycklig grund. Människor torteras, hamnar i fängelse, avrättas utan en prövning i domstolen.

Tex: I Iran HBTQ rörelsen förbjuds medlemmar fängslas då det påstås att rörelsen kidnappar och vilseleder homosexuella.

- Korruption är vanligt.

- Korruption= när politiker, höga tjänstemän tar emot pengar för egen vinning.

(till exempel jag betalar en polis under bordet för att slippa fängelse för rattfylla).

LÄS EN ARTIKEL SOM HANDLAR OM BRISTER I RÄTTSSÄKERHETEN. SVARA I SOCRATIVE.COM, RUM SEIDLER. JOBBA MED AXELKAMRATEN!

1. Vad handlar artikeln om? (vem, vad, var?)
2. Vem drabbas eller kanske kommer att drabbas av det som artikeln tar upp?
3. Vad i artikeln visar på brister i rättssäkerheten?
(titta på lathunden för vad en polisstat är, finns det något som stämmer in på artikeln)

DEL 4: DET SVENSKA RÄTTSSYSTEMET

- Hur fungerar det svenska rättsväsendet
- Vilka roller finns inom det svenska rättsväsendet.
- Olika domstolar
- Hur fungerar en rättegång.

DEL 3 SVERIGES RÄTTSSYSTEM

DOMSTOLAR:

DE ALLMÄNNA DOMSTOLARNA

Tar hand om det som kallas brottsmål och tvistemål mellan personer.

Brottsmål: är till exempel stölder eller våldsbrott.

Tvistemål: frågor om skilsmässor eller arvstvister.

Vem ska få ärva mina föräldrars pengar nu när jag gift mig?

Ärenden är sådant som rör sig om exempelvis adoption eller konkurser.

FÖRVALTNINGSDOMSTOLARNA

- Dömer i det som kallas för förvaltningsmål.
- Förvaltningsmål är tvister(när man inte kommer överens) mellan medborgare och myndigheter. (tex försäkringskassan eller kommunen)

Exempel; Jag kan överklaga beslut om arbetslöshets eller sjukförsäkring om jag anser att jag inte fått rätt utbetalning av pengar.

SPECIALDOMSTOLAR:

Specialdomstolar har befogenhet att pröva mål och ärenden inom ett rättsligt avgränsat område.

Exempel på specialdomstolar:

Arbetsdomstolen (tex, tvister mellan arbetsgivare och arbetstagare.)

Hyresnämnden (tex tvister mellan boende och bostadsrättsförening)

TRE NIVÅER AV DOMSTOLAR

:ALLMÄNNA DOMSTOLAR

○ **Tingsrätten**

48 tingsrätter i Sverige

I tingsrätten tas bland annat brottmål upp. Det kan vara exempelvis stölder eller våldsbrott.

Hovrätten:

Det finns sex hovrätter i landet.

Om du inte är nöjd med en dom i tingsrätten kan du överklaga.

Högsta domstolen

Högsta domstolen är unik och den ligger i Stockholm.

Detta är sista möjligheten att överklaga.

ÖVNING ROLLER I EN RÄTTEGÅNG

Jobba i kvadrat. Ca 20 min. (klippa, placera, skriva)

1. Klipp ut begreppen.
2. Lägg en "roll/begrepp" på den plats i rättssalen där ni tror att rollen ska vara.
3. Sätt en post-it lapp bredvid rollen, skriv en kort förklaring till vad ni vet/tror att rollen innebär.
4. Karusell: Gå runt och titta på/läs några andra bords placeringar/förklaringar.
5. Vi ser en binogi om roller under en rättegång.
6. Efter att ni sett filmen, vill ni ändra något? Placera om? Skriva om/lägga till ny post-it?
7. En grupp redovisar sin affisch för klassen!

PERSONER I EN RÄTTEGÅNG

DOMARE /ORDFÖRANDE

LEDER FÖRHANDLINGEN FATTAR BESLUT OM DOM (JURIST)

NÄMNDEMÄN

DÖMER TILLSAMMANS MED DOMARE, ”VANLIGA MEDBORGARE”

NOTARIE

SKRIVER PROTOKOLL, OFTAST JURIST

MÅLSÄGARE

UTSATT FÖR BROTTET

MÅLSÄGAR BITRÄDE

JURIST SOM HJÄLPER MÅLSÄGARE, TEX OM MINDERÅRIG

TILLTALAD

MISSTÄNKT FÖR BROTTET

FÖRSVARSAADVOKAT

HJÄLPER TILLTALAD ATT FÅ EN RÄTTVIS DOM

ÅKLAGARE

HJÄLPER MÅLSÄGAREN

VITTNE-

HAR SETT BROTTET OCH VITTNAR KRING DET HEN SETT.

TOLK:

ÖVERSÄTTER TILL SVENSKA OM NÅGON PART HAR BEHOV AV DETTA.

RÄTTEGÅNGEN

- BESTÄMDA REGLER HUR EN RÄTTEGÅNG SKA GÅ TILL
- ÅKLAGAREN OCH ADVOKATEN BERÄTTAR SIN VERSION AV HÄNDELSEN
- FÖRHÖR AV TILLTALAD, MÅLSÄGARE OCH VITTNEN
- SLUTPLÄDERING
- ENSKILD ÖVERLÄGGNING – DOMAREN OCH NÄMNDEMÄNNEN BESTÄMMER OM DEN TILLTALDE ÄR SKYLDIG/ICKE SKYLDIG PLUS EV. EN DOM
- ÖVERKLAGA DOMEN INOM 2 VECKOR
- DOMEN VINNERS LAGA KRAFT

BEGREPP - RÄTTEGÅNG

- **MENED:** LJUGER VID EN RÄTTEGÅNG
- **PREJUDIKAT:** EN DOM SOM SEDAN FÖLJS AV DE LÄGRE DOMSTOLARNA VID LIKNANDE FALL.
- **PRÖVNINGSTILLSTÅND:** BEHÖVS FÖR ATT HD SKA TA UPP ETT FALL
- **LYCKTA DÖRRAR:** RÄTTEGÅNG BAKOM STÄNGDA DÖRRAR
- **RÄTTSSÄKERHET:** DU KAN INTE FÅ ETT STRAFF UTAN EN DOM FRÅN EN DOMSTOL

FRÅN BROTT
STRAFF

TILL

EXEMPEL: OLOF HAR BEVITTNAT ETT RÅN OCH
BESTÄMMER SIG FÖR ATT KONTAKTA POLISEN!

- Vad händer sen?

Hur anmäler man?

Alla kan anmäla:

- du
- skolan
- Socialtjänsten
- alla som utsätts för, vet om eller misstänker ett brott

Här kan du anmäla:

- polisen.se
- 112 eller 11414
- polisstation

Utredning påbörjas eller
påbörjas inte

Vad kan vara bevis?

GRIPANDE, ANHÅLLANDE, HÄKTNING

Någon
anmäler
ett brott

Brottsutredningen läggs ned

ÅTAL

RÄTTEGÅNG

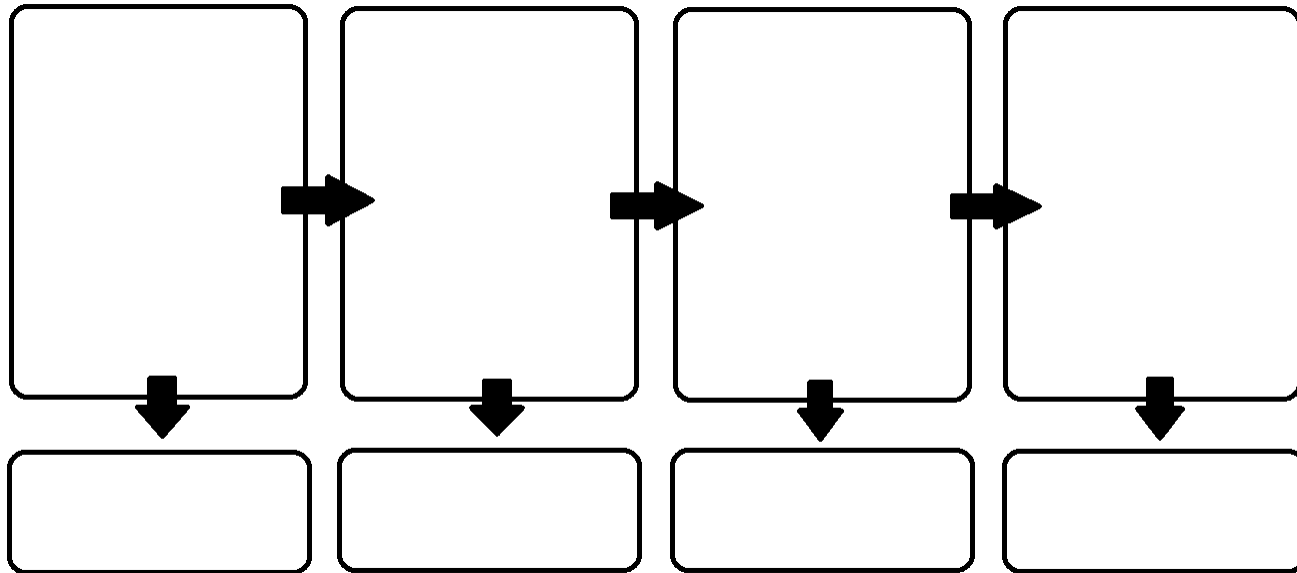

DOM

Någon
anmäler
ett brott

Fyll i flödesschemat

HUR GÅR EN RÄTTEGÅNG TILL?

○ Åklagare

- Förklarar vad som har hänt
- Läger fram bevis
- Yrkar på straff

Advokat

- Representerar den åtalade
- Ifrågasätter bevis
- Ger sin syn på straffet

Domare & Nämndemän

- Leder rättegången
- Fördelar ordet till åklagare och advokat
- Bestämmer om nån är skyldig och vilket straffet blir

VARFÖR HÄKTNING?

- HÄKTAS = HÅLLS I FÄNGSLIGT FÖRVAR
- FÖRHINDRA NYA BROTT
- KAN INTE GÖMMA SIG
- KAN INTE RÖJA UN DAN BEVIS
- KAN INTE FLY

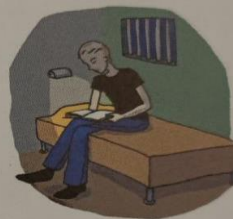

Från gripande till dom - en sammanfattning

1. Gripande. Polisen tror att någon har begått ett brott och tar med den misstänkte till polishuset. Det kallas gripande. Efter högst 12 timmar måste en åklagare bestämma om den gripne ska släppas eller anhållas.

2. Anhållande. Den som blir anhållen måste stanna kvar i häktet. Under tiden fortsätter polisen sin förundersökning. Efter högst tre dagar ska åklagaren släppa den anhållne eller begära personen häktad.

6. Dom. I domen kan man läsa hur domstolen har resonerat i skuld- och påföljdsfrågan. Är personen skyldig bestämmer domstolen vilken påföljden blir.

3. Häktning.

Om tillräckligt mycket visar att den anhållne har begått ett brott, begär åklagaren att tingsrätten häktar den anhållne. Under tiden fortsätter förundersökningen.

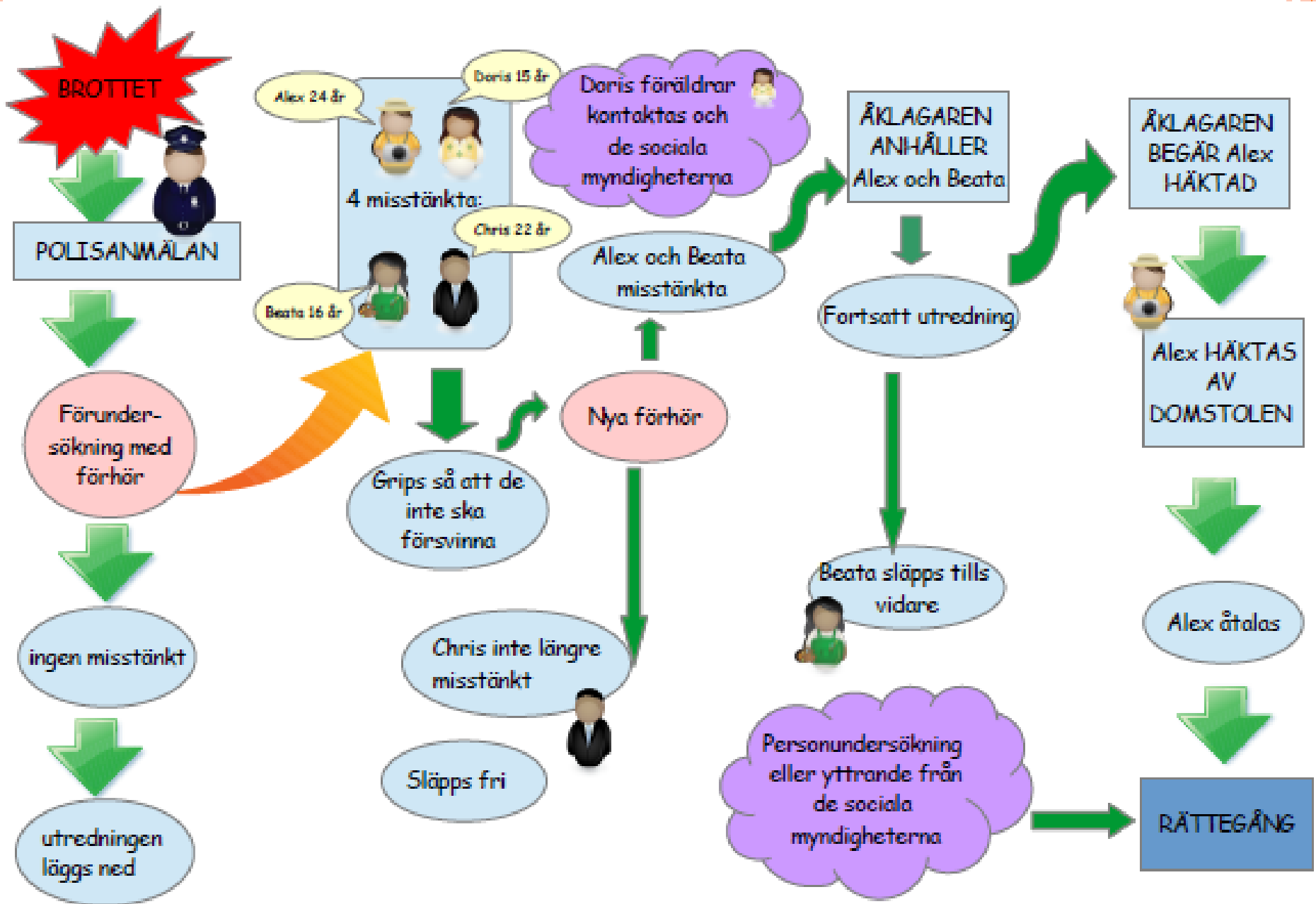

5. Rättegång.

Rättegången är ett sammanträde i en domstol. I domstolen beslutas om den åtalade är skyldig till brott eller oskyldig.

4. Åtal. Åklagaren väcker åtal mot personen. Det innebär att det blir rättegång.

BROTTLIGHET

- Man kan skilja mellan dold och synlig brottslighet.
- De som inte anmäls eller upptäcks är dolda brott.
Ex. misshandel, snatteri och ekonomiska brott.
- De som anmäls och upptäckts är synliga brott.

BROTTLIGHET:

- SNATTERI, STÖLD ÄR VANLIGAST
- ÖVER HÄLFTEN AV ÅRSKURS NIO HAR STULIT NÅGOT
- 15 ÅR STRAFFMYNDIG
- 18 ÅR HELT MYNDIG

BROTTLIGHET- STRAFF - PÅFÖLJDER

- **PÅFÖLJD = STRAFF**
- **PENNINGBÖTER:** DU BETALAR EN VISS SUMMA PÅ EN GÅNG
- **DAGSBÖTER:** DU BETALAR EN VISS SUMMA I ETT VISST ANTAL DAGAR T EX 100 KR À 50 DAGAR
- **SKYDDSTILLSYN:** DU DÖMS TILL ATT TRÄFFA EN ÖVERVAKARE REGELBUNDET.
- **UNDANLÅTELSE:** ÅKLAGAREN ÅTALER INTE. MAN TAS OFTA DÅ OM HAND AV SOCIALA MYNDIGHETER.

STRAFF - PÅFÖLJDER

- **VILLKORLIG DOM:** DU BLIR "FRI" MEN BEGÅR DU ETT NYTT BROTT UNDER DENNA DOMEN SÅ BLIR DET FÄNGELSE.
- **FÄNGELSE**
- **PSYKIATRISK VÅRD:** DÖMS TILL VÅRD PÅ ÖPPEN ELLER SLUTEN ANSTALT.
- **SAMHÄLLSTJÄNST:** FÅR JOBBA INOM SAMHÄLLET ETT VISST ANTAL TIMMAR.
- **FOTBOJA:** EN SÄNDARE PLACERAS RUNT FOTEN SÅ ATT MAN HELA TIDEN SER VAR DU BEFINNER DIG

FRIKÄND

Påföljd:
Dömd till fängelse
vid grövre brott,
upprepat brott

Påföljd:
Vård inom
socialtjänsten
vanligt för ungdomar

Påföljd:
Dömd till böter
dagsböter är
beroende på inkomst
eller
penningböter som är
en fast summa

RÄTTEGÅNG

Påföljd:
Samhällstjänst
istället för fängelse
jobbar man utan lön

Påföljd:
Skadestånd
Betala för det
förstörda

Påföljd:
Psykiatrisk vård
om det visas att
den dömda var
sinnessjuk

Påföljd:
Elektronisk fotboja
övervakare
istället för fängelse

Påföljd:
Skyddstillsyn
en övervakare
under en prøvotid

Påföljd:
Villkorlig dom
en varning

BROTTLIGHET VARFÖR STRAFFAS MAN FÖR BROTT?

- AVSKRÄCKA ANDRA
(ALLMÄN PREVENTION)
- AVSKRÄCKA HONOM/HENNE
(INDIVID PREVENTION)
- SKYDDA ALLMÄNHETEN
- ANPASSA BROTTSLINGEN TILL
SAMHÄLLET IGEN
(RESOCIALISERING)

KRIMINALVÅRDEN

- Fängelserna ska inte bara bestraffa, de ska också hjälpa brottslingen att få ett bättre liv.
- I fängelset får man vård och stöd så att han inte begår fler brott när han/hon blir frisläppt. Ex. studera, olika aktiviteter, genom arbete i fängelset.
- I fängelset åtskiljer man personer för att det inte ska bli en skola för brott.

FÄNGELSE AV OLIKA SLAG

- Öppen anstalt: Friare verksamhet, ofta nära hemmet. Möjlighet till permissioner och frigång.
- Sluten anstalt:
- Sluten anstalt med förhöjd säkerhet:
- Frivård: Man har en övervakare som kontrollerar och hjälper den dömda men man får gå fri. Ofta vid skyddstillsyn eller villkorligt frigiven.

BROTTLIGHET

- Förebygga brott (Brottsprevention):

Hur göra så att färre människor hamnar i brottslighet?

- Diskutera andra åtgärder än de som tagits upp tidigare i denna p.p.

Detta tog boken upp som åtgärder:

- Öka tryggheten i ett bostadsområde, hur?
- Samarbete mellan polis, socialtjänst, skola, föreningar, fritidsgårdar.
- Fler poliser?
- Kameraövervakning?
- Bättre upplyst gårdar, parkeringar.
- Information på flera språk.

Vilka fler kan vi komma på?

